

3.9.2012

Dnro 63/61/12

Oikeusministeriö
Lainvalmisteluosasto

oikeusministerio@om.fi

Kirjeenne 29.6.2012 (OM 3/41/2012, OM004:00/2012)

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laeiksi esitutkinta- ja pakkokeinolakien muuttamisesta

1 Johdanto

Pyydettyinä lausuntona Valtakunnansyyttäjänvirasto esittää seuraavaa.

Luonnos sisältää ehdotuksen Eduskunnan maaliskuussa 2011 hyväksymien esitutkintalain (805/2011), pakkokeinolain (806/2011) ja eräiden niihin liittyvien lakien muuttamisesta ja täydentämisestä. Kysymys on siitä, että näissä laeissa on jo ennen niiden voimaantuloa havaittu eräitä muutostarpeita.

Olen pannut tyytyväisyydellä merkille sen, että tähän esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön muuttamis- ja täydentämishankkeeseen on ryhdytty riittävässä ajoin ennen uusien lakien voimaantuloa. Näin voidaan muutokset ottaa huomioon kokonaisuudistusta koskevassa koulutuksessa, ohjeistuksen laadinnassa ja muussa varautumisessa.

Tässä lausunnossani keskityn ennen kaikkea pakkokeinolain 10:56:n käsittelemiseen (jäljempänä kohdassa 3). Säännös koskee ns. ylimääräisen tiedon käyttöä rikosprosessissa. Säännös on hyvin tärkeä syyttäjätoiminnan kannalta, koska syyttäjän keskeisiin velvollisuuksiin kuuluu näytön esittäminen rikosoikeudenkäynnissä. Samalla ylimääräisen tiedon käyttö todisteena rikosasiassa on aiheena varsin haasteellinen. Vaikka syyttäjä ei itse kokoa näyttöä kuten riita-asian kantaja, on kuitenkin myös syyttäjällä oma vastuunsa siitä, miten ja mitä näyttöä esitutkinna hankitaan.

Lausun kuitenkin lyhyesti ensin ehdotuksen eräistä muista muutos- ja täydennysehdoituksista (alla kohdassa 2).

3.9.2012

Dnro 63/61/12

2 Yleisesti ehdotetuista esitutkinta- ja pakkokeinolakien muutoksista ja täydennyksistä

Luonnoksessa ehdotetaan ensinnäkin muutosta esitutkintalain säännökseen, joka koskee henkilön *velvollisuutta saapua esitutkintaan* kuuluttavaksi. Velvollisuutta koskevaa säännöstä ehdotetaan muutettaviksi niin, että se koskee poliisin lisäksi muitakin esitutkintaviranomaisia. Jos on syytä olettaa, että henkilöltä saadaan selvitystä rikoksesta tai jos hänen läsnäolonsa esitutkintatoimenpidettä suorittaessa on muuten tarpeen rikoksen selvittämiseksi, hän olisi velvollinen kutsusta saapumaan esitutkintaan oleskelupaikkaansa lähimpään esitutkintaviranomaisen toimipaikkaan. Pidän ehdotettua muutosta perusteltuna ja kannatettavana.

Uuteen pakkokeinolakiin ehdotetaan useampia muutoksia ja täydennyksiä. Kotietsintää koskevia säännöksiä ehdotetaan täydennettäväksi niin, että etsinnän kohteena olevalle henkilölle on *ilmoitettava* oikeudesta saattaa kotietsintä tuomioistuimen tutkittavaksi. Telekuuntelun käytöedellytyksiä koskevia säännöksiä ehdotetaan muutettaviksi niin, että mainittua salaista pakkokeinoa voidaan käyttää *myös lapsen seksuaalisen hyväksikäytön* selvittämisessä. Lupa televalvontaan voitaisiin myöntää myös, kun on syytä epäillä teleosoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehtyä *luvatonta käyttöä, vahingontekoa, viestintäsalaisuuden loukkausta tai tietomurtoa* tai kun on syytä epäillä *lapsen houkuttelemista seksuaalisiin tarkoituksiin*. Ehdotetut pakkokeinolain muutokset ja täydennykset ovat mielestäni perusteltuja ja kannatettavia.

3 Ehdotettu täydennys säännökseen ylimääräisen tiedon käytöstä

Ylimääräisellä tiedolla tarkoitetaan 2014 voimaan tulevan pakkokeinolain 10:55:n mukaan telekuuntelulla, televalvonnalla, tukiasematietojen hankkimisella ja teknisellä tarkkailulla saatua tietoa, joka ei liity rikokseen tai joka koskee muuta rikosta kuin sitä, jonka tutkintaa varten lupa tai päätös on annettu.

Ylimääräisen tiedon käyttämisestä säädetään uuden pakkokeinolain 10:56:ssä. Nykymuodossaan pykälän 1 momentissa säädetään, että ylimääräistä tietoa saa käyttää rikoksen selvittämisessä, kun tieto koskee sellaista rikosta, jonka tutkinnassa olisi saatu käyttää sitä pakkokeinoa, jolla tieto on saatu. Säännöksessä säädetään lisäksi, että ylimääräisen tiedon käyttämisestä päättää tuomioistuin silloin, kun kyseinen ylimääräinen tieto on saatu pakkokeinolla, jonka käyttämisestä päättää tuomioistuin.

Luonnokseen sisältyvän muutosehdotuksen mukaan ylimääräisen tiedon käytön edellytykset olisivat jatkossa seuraavat:

3.9.2012

Dnro 63/61/12

- *Ylimääräistä tietoa saa käyttää rikoksen selvittämisessä, kun tieto koskee sellaista rikosta, jonka tutkinnassa olisi saatu käyttää sitä pakkokeinoa, jolla tieto on saatu, ja*
- *Ylimääräistä tietoa saa käyttää myös, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta ja jos ylimääräisen tiedon käyttämisellä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiselle.*
- *Ylimääräisen tiedon käyttämisestä näyttönä päättää tuomioistuin pääasian käsittelyn yhteydessä.*

Pidän ensinnäkin hyvin perusteltuna ehdotettua ylimääräisen tiedon käyttömahdollisuuksien laajentamista. Vakavien rikosten selvittämisintressi ja tähän liittyvä rikosoikeudellisen järjestelmän uskottavuus edellyttävät mielestäni säännöksen muuttamista tämän suuntaisesti.

Voin hyväksyä sen, että ylimääräistä tietoa ei suoraan rinnasteta mihin tahansa muuhun tietoon, joka on sattumalta tullut poliisin tietoon sen suorittaman lainmukaisen esitutinnan yhteydessä. Koska nyt puheena oleva ylimääräinen tieto aina liittyy jonkin salaisen pakkokeinon käyttöön, joiden osalta lakiin on sisällytetty varsin tarkat rajoitukset, on ymmärrettävää, että myös ylimääräisen tiedon käyttämiselle on syytä asettaa tiettyjä rajoituksia. Olennaista on se, miten ankariksi käyttöedellytykset asetetaan. Rikoksen selvittämisintressit (uhri ja yhteiskunta) puhuvat sen puolesta, että ylimääräistä tietoa tulisi saada käyttää laajasti. Tätä vastaan puhuu lähinnä epäilyn oikeusturvaintressi. Ehdotuksessa asetettu kahden vuoden rangaistusmaksimia koskeva raja on mielestäni hyvin tasapainossa näiden eri näkökohtien välillä.

Vaatus siitä, että ylimääräisen tiedon käyttämisellä tulisi olla erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiselle, on väistämättä tulkinnanvarainen rajaus. Ilmaisun ”erittäin tärkeä merkitys” tulkinnanvaraisuutta vähentävät toki ehdotuksen perusteluissa esitetyt kannanotot. Niiden mukaan kysymys ei olisi siitä, että rikos jäisi kerta kaikkiaan selvittämättä ilman ylimääräisen tiedon käyttöä. Toisaalta edellytys ei täytyisi kun syyte olisi nostettavissa muun näytön perusteella.

Tältä osin totean, että syyteharkinnassa voidaan vain harvoin tehdä niin varmoja ennusteita tai arvioita näytön riittävydestä, että ylimääräisen tiedon käytön tarpeellisuudesta voitaisiin tehdä täysin varmoja päätelmiä. Koska syyttäjällä on vastuu näytön riittävydestä on oletettavaa, että syyttäjät käytännön tulkinnanvaraisissa tilanteissa varsin usein vetoavat ylimääräiseen tietoon näyttönä, mikäli sellaista on saatavissa ja sen käytön laillisuutta voidaan perustella.

3.9.2012

Dnro 63/61/12

Tämän vuoksi oletan, että tuomioistuimet tulevaisuudessa yhä useammin joutuvat ottamaan kantaa ylimääräisen tiedon käytön sallittavuuteen käsittelemiensä rikosasioiden tuomioissa.

Ylimääräisen tiedon käyttö rinnastuu tietyllä tavalla tapaukseen, jossa todisteen hyödyntäminen oikeudenkäynnissä on asetettu kyseenalaiseksi todisteen hankintaa rasittavan jonkinlaisen menettelyllisen virheen vuoksi. Todisteen hyödyntämiskielto on tosiasia, mikäli menettelyvirheessä on ollut kysymys vakavasta oikeudenloukkauksesta. Esimerkkinä voidaan mainita esitutkinnassa annettuja kuulustelukertomuksia koskeva Korkeimman oikeuden ratkaisu KKO:2012:45. Esimerkkinä ratkaisusta, jossa hyödyntämiskieltoa ei asetettu voidaan puolestaan mainita KKO:2011:91. Siinä oli kysymys siitä, että hoitohenkilökunta oli oma-aloitteisesti ilman lakiin perustuvaa oikeutta kertonut esitutkintaviranomaiselle potilaan kertomia tietoja.

Ylimääräisen tiedon käyttö ja todisteen hyödyntäminen, vaikka sen hankintatapaa rasittaa jokin menettelyvirhe, edellyttää molemmissa tapauksissa varsin arvostuksenvaraisten edellytysten täyttymistä. Molempien osalta voidaan myös erottaa yhtäältä todisteiden käyttö tutkintatoimenpiteiden suuntaamiseen ja toisaalta todisteiden käyttö tuomioistuintuomiossa näyttönä vastaajan syyllisyydestä.

Koska tuomioistuin viime kädessä ratkaisee oikeudenkäynnissä vedotun todisteen hyödynnettävyyden, on mielestäni selvää, että ylimääräisen tiedon käytön osalta tulee toimia samoin. Sen varmistaminen, että tuomioistuin tulee tietoiseksi aineistoon mahdollisesti sisältyvästä ylimääräisestä tiedosta, on luonnollisesti tärkeää, koska muutoin tuomioistuin ei voi suorittaa puheena olevaa kontrollitehtäväänsä.

Ehdotuksessa todetaan tämän vuoksi, että ylimääräisen tiedon käyttöön tulee kiinnittää erityistä huomiota niin esitutkintamateriaalissa, erityisesti esitutkintapöytäkirjassa, kuin syytteessäkin.

Näkemykseni on, että syyttäjän velvollisuutena on tuoda oikeudenkäynnissä esiin miltä osin näyttö mahdollisesti muodostuu ylimääräisestä tiedosta ja millä perusteella hän katsoo voivansa vedota siihen näyttönä vastaajan syyllisyydestä. Tämä syyttäjän velvollisuus on mielestäni syytä myös lisätä lakitekstiin, esimerkiksi kyseisen lainkohdan loppuun.

Tämä selostamisvelvollisuus koskee nimenomaan sellaista ylimääräistä tietoa, jota syyttäjä välittömästi käyttää näyttönä syytteensä tueksi. Jos ylimääräisen tiedon avulla saadaan tietoa muusta todisteesta, johon nostettu syyte sittemmin nojataan, ei ylimääräinen tieto sellaisenaan tule osaksi oikeudenkäyntiaineistoa. Siten se ei myöskään ole edellä mainitun selostamisvelvollisuuden piirissä.

3.9.2012

Dnro 63/61/12

Ehdotuksessa sanottu merkitsee, että ylimääräisen tiedon käyttöön liittyviä kysymyksiä on käsiteltävä esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän välisessä esitutkintayhteistyössä. Tämä merkitsee myös, että esitutkintaviranomaisen on pidettävä syyttäjää ajan tasalla sen suhteen, mitä mahdollista ylimääräistä tietoa salaisten pakkokeinojen käytön yhteydessä on saatu. Salassapito- ja vaitiolosäännökset eivät estä tätä tiedottamista.

Nämä ovat lisäksi menettelykysymyksiä, jotka edellyttävät esitutkintaviranomaisten ja syyttäjälaitoksen yhteistä ohjeistusta. Syyttäjälaitos ja Poliisihallitus ovat yhdessä käynnistäneet hankkeen, jossa varaudutaan uusien esitutkinta- ja pakkokeinolakien voimaantuloon mm. suunnittelemalla yhteistä koulutusta ja ohjeistusta. Tässä käsitelty ylimääräisen tiedon käyttö ja siihen liittyvät menettelysäännökset otetaan huomioon sanotussa varautumisessa.

Valtakunnansyyttäjä

Matti Nissinen

Valtionsyyttäjä

Mika Illman